

fan

KLIF EN GAAST

Ald nijs út Gaasterlân

ZUYDER

ZEE

Colofon

Fan Klif en Gaast is een uitgave van het Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân en verschijnt twee keer per jaar, in mei en november.

Nummer 5, november 2008

Redactie:

Iris Maaskant-Fey maask@planet.nl tel. 0514-602909

Gerke Walinga windwerk@hetnet.nl tel. 0514-571530

Auke Hylkema auke.hylkema@planet.nl tel. 0514-603936

Vormgeving en opmaak:

Jan Maaskant maask@planet.nl

ISSN - nummer : 1876 - 8091

Wilt u ook iets in dit tijdschrift publiceren over de geschiedenis van Gaasterland? Neem dan contact op met de redactie.

Het Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân stelt zich tot doel de geschiedenis van Gaasterland te bestuderen en de kennis daarover te verspreiden en te bevorderen. Onder Gaasterland wordt verstaan de (geologische) streek van Reade Klif tot en met Spannenburg en van de Wâlde tot en met Tacozijl.

Donateurs van het Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân ontvangen het tijdschrift gratis. U wordt donateur door minimaal € 10,- per jaar over te maken op rekeningnummer 1261.95.544 t.n.v. Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân te Oudemirdum. Vergeet niet daarbij uw adresgegevens te vermelden!

Secretariaat Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân:

De Brink 4, 8567 JD Oudemirdum, tel. 0514-571777 email: hwg@marenklif.nl

Het Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân heeft een verjaarskalender uitgegeven. Deze eeuwigdurende kalender bevat fraaie oude afbeeldingen van alle Gaasterlandse dorpen en van Sleat. De ansichten zijn afkomstig uit de verzameling van Herman Mous.

Iedereen die donateur is of wordt van het Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân (minimaal € 10,-) krijgt de kalender gratis. Hij is ook los te koop voor € 8,00 bij Boekhandel De Jong in Balk en bij Informatiecentrum Mar en Klif in Oudemirdum.

Foto voorpagina: Voorraadpot en wrijfsteen, opgegraven in Warns, 13e eeuw

Van de redactie

De meeste loofbomen in de Gaasterlandse bossen hebben hun prachtige herfstbladeren laten vallen, ook de zo uitbundige ondergroei van varens verliest haar groene kleur en verschrompelt in snel tempo. Een wat sombere aanblik passend bij de dagelijks over ons uitgestorte berichten over economie en financiën. Gelukkig blijven er voldoende aangename zekerheden bestaan, zo zullen de bomen na enige maanden vast weer blad krijgen en zullen ook zeer veel geschiedkundige zaken, die eerst ergens opgeborgen waren of verborgen bleven, weer aan het licht komen. Zeker als een vrijwilliger van het Histoarysk Wurkferbân er lucht van krijgt en er uw aandacht voor vraagt. Zo'n speurder is Auke Bult; en aandacht wás er toen hij met een volle zaal in Mar en Klif een archeologische toer door Gaasterland maakte. U leest erover en ziet er afbeeldingen van. Zo'n speurder is ook Jan de Roos en van hem kregen we nog een mooi verslag van een wandeling naar het Klif.

Zeer boeiend en een onderzoek waard, blijken ook de ontwikkeling en de invloed van kerkgenootschappen in Gaasterland. De heer Zantema verdiepte zich in de geschiedenis van de 'Fine Menisten' in Balk en schreef daar een aansprekend verslag van voor Klif en Gaast. Zeker niet voor het laatst publiceren wij over de familie Van Swinderen. Krijgt u deze keer een vervolgbeeld van de herontwikkeling van de slottuin rond Huize Rijs en de onthulling van de werkelijke eigenaren(essen), een recente ontmoeting met één van de nazaten van de Van Swinderens zal aansporen tot meer onderzoek naar en publikatie over deze voor Gaasterland invloedrijke familie. Zoveel interessant materiaal, dat we besloten een extra katern in te voegen. Veel lees- en kijkplezier gewenst!

Rechthoek van in de grond verzonken steenblokken, die herinnert aan het steenkistgraf, dat ca. 2000 jaar voor Chr. op deze plek in het zuidelijk gedeelte van het Rijsterbos gebouwd werd. De steenkist - een zeldzame prehistorische grafvorm in Nederland - werd ontdekt in 1849. Helaas, ging het graf bij die gelegenheid door onwetendheid onmiddellijk verloren.

De Gemeente fan de ‘ Fine Menisten ‘ te Balk

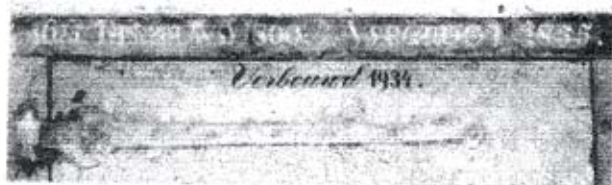
Ynlieding

Wa't him ferdjippet yn de skiednis fan de meniste gemeente fan Balk, komt al heel gau by wat men de foargonger fan de hjoeddeiske gemeente neame kinne soe: de gemeente fan de s.n. "Fine Menisten". It wie in gemeente fan de rjochting fan de "Oude Friezen"; konservativer noch as de "Oude Vlamingen", dy't soepelder wiene yn it lizzen fan kontakten mei oare gemeenten. De gemeente fan Balk hie net folle gedoente mei oare meniste gemeenten. Nee, folle kontakten wiene der net úteinlik eins allinne mar mei dy fan Aalsmeer.

De ôfgelegen lizzing fan Balk, ja, fan hiel Gaasterlân, sil hjir mei in rol spile hawwe: it hele gebiet wie min te berikken, folle tagongswegen wiene der net.

It begjin

It soe moai wêze, in spannend ferhaal fertelle te kinnen oer hoe't it meniste begjinsel yn Balk stal krigen hat. Spitich... wy witte net folle fan wat der yn de minsken omgong, har inerlike striid om op de nije geloofsmienkip oer te stappen, de twastriid tusken âld en nij. Wol witte wy dat der al ier in Doperske gemeente yn Balk wêze moatten ha. De bekende omswalkjende preker Leendert Bouwens moat tusken 1551 en 1578 yn Balk 36 minsken doopt ha. Wat ek bekend is, is dat (wierskynlik) de earste Formoanje boud is yn 1625. Dat jiertal stie teminsten op in balkje boppe de yngongsdoar. In balkje dat oant hjoeddedei ta bewarre bleaun is en in plakje krige hat yn de "nije" Doopsgesinde tsjerke.

It balkje, sa't it boppe de tagongsdoar siet fan de âlde Formoanje.
" 1625 Herbouwd 1800 Vergroot 1855 "

De âlde Formoanje

Wêr stie de âlde Formoanje?
Hoewol de âlde Formoanje as sadanich net mear bestiet, is it plak dêr't er stie, noch goed te situearjen. De tsjerke stie oan de s.n. Harichster steke, de hjoeddeiske Wilhelminastraat. De yngong lykwols, wie fia de Formoanjestege te berikken. In stege dy't begûn oan wat no de Gaaikemastraat hyt, de wei oan de Luts. Op de âldste kadasterkaart is dizze stege noch goed werom te finen.

In lyts stikje fan de âldste kadasterkaart van 1832, wêr't de Formoanjestege op oan jûn is.

Neidat yn 1863 de Formoanje ferlitten waard om plak te meitsjen foar in oare, gruttere oan de oare kant fan de Luts, is der fanselsprekkend gâns oan it gebou feroare. Foaral de ferbouwing fan 1934 wie yngripend. In part fan wat iens de Formoanje wie, is no in wenhûs, it oare gedeelte is in garaazje, hearrend by neamd wenhûs. Dochs is der noch wol ien en oar dat tinken docht oan de âlde Formoanje. It meast opmerklike is faaks wol it rûtsje yn in muorre. It wie tichtmetsele mar de tsjintwurdige bewenner hat it wer yn âlde steat werom brocht. De stiennen fan de bûtenmuorren binne âld wierskynlik noch de oarspronklike. Hjir en dêr is noch de âlde kleur, it menistebloau, te sjen.

De ynrjochting

Wat de ynrjochting fan de Formoanje oangiet, dizze moat likernôch sa west ha oan wat wy no noch sjen kinne yn it skûltsjerkje fan Peinjum: de manlju op banken by de muorren lâns, de froulju op banken yn it midden. De s.n. Oudsten en Diakenen hienen stuollen en sieten op in lytse ferheging. De banken hienen gjin leuning. Ljocht kaam troch de lytse rûtsjes, wêrfan wy dus noch ien sjen kinne. Op 'e flier lei in laachje sân.

Foar de tsjinst joegen de froulju harren hoed troch nei foaren; dy kamen úteinlik op de foarste bank te lizzen, de s.n. kapebank. Nei ôfrin fan de tsjinst gongen se wer de wei werom nei efteren. In preekstoel wie der net; de foargonger stie efter in soarte fan lessenaar.

De âlde Formoanje in 2006 : garaazje plus wenhûs.

De earetsjinst

Neidat elk te plak siet en de nijsjes útwiksele wiene, (guon tsjerkegongers, en dan foaral de fiskers, hienen faak al in hiele reis hân) joech de foarsjonger in liet op, meastal út it Hoorns Liedboek- it koe ek in psalm wêze. De foargonger hold dêrnei in soarte fan ynlieding op de preek. Hjirnei wie der in stil gebed; elk knibbele dêrby foar de bank. Nei de preek, faak in ienfâldige learrede mei oanheljen fan gâns wat bibelteksten, wie der wer in stil gebed. Hjirnei waard noch songen. De foarsjonger, tige thús yn it lieteboek, socht hjirfoar in liet út dat by de preek paste. Opmerklik is, dat de preker en de foarsjonger “los” fan elkoar har wurk diene: net de foargonger, mar de foarsjonger makke út watfoar lieten of psalmen songen waarden.

Obe Johannes Smid, dy't libbe fan 1802 - 1850, hat in deiboek neilitten, wêrút wy hjir en dêr wat tapasliks oanhelje. Ut it folgjende sitaat docht bliken, dat men noch faak mei besmetlike sykten te krijen hie; sykten dy't ek it tsjerklik libben der net makliker op makke:

'1826. Gelijk het met de Leeraars somtijds swak bij stond, alsoo ging het doen ook met 't singen want Auke Obes (ons voorsinger) was die sondeags ook seer ziek, en veele singers met hem 't welk ik doen (na dat ik versocht was) soo goed ik konde gedaan heb, want ik noch zeer zwak was. Doch in d' andere week was de Voorsinger wat beter geworden die 't doen na die tijd weer waar nam.'

It deistige libben

De klaaiing.
Oan de klean koe men sjen, te dwaan te hawwen mei in lid fan de meniste gemeente. De klaaiing bleau dan ek yn de rin fan de tiid frijwol gelyk. Wat foar de 'Oude Vlamingen' foarskreaun wie, holden de Balksters har ek oan.
De manlju hienen in kamelotten (stof fan geite- of kamelehier weefd) baitsje oan en

in koarte broek mei linten, swarte hoazzen en lege skuon.
De froulju hienen klean oan fan swarte of donkerblauwe stof. De bopperokken hienen ploaien; moandeis waarden dy der mei in tried ynreaun, sneons waard de trie der wer út helle. Op 'e holle hiene de froulju in blauwe, rútsjese doek.

De went.

Ek de huzen fan de 'Oude Friezen' wiene oan regels bûn: alles moast dof holden wurde, nearne wie in wjerkeatsende glâns. De muorren fan de wenkeamers wiene wat de ûnderste helte oangiet dofblau, de boppeste helte wie dofwytt. Drompels en de souder wienen swart. De meubels wiene ienfâldich en dofbrún.

Foarskriften.

It reglemint, sa't ús dat oerlevere is fan de Oude Vlamingen oangeande klaaiing, sieraden ensfh. sil ek foar it grutste part opgongen wêze foar de 'Oude Friezen'. Yn 20 punten wurdt beskreaun wêr't de leden har oan te hâlden hiene. Alles wiist op soberens gjin oerdied. In spiegel wie tastien, mar mocht net yn't sicht hongen wurde. It hat der trouwens in soad fan, dat in spiegel by de Oude Friezen hielendal ferbean wie. Doe't ien fan de leden in nije hoed kocht en de ferkeapster oanrette even yn de spiegel te sjen hoe't er stie, röp syn frou: 'Dat sil er net dwaan!'

Algemien.

Soberens, iver, sunigens, neistenleafde en tucht: dat wie it wol sa wat wêr't de 'Oude Friezen' har oan te hâlden hiene. Ien en oar brocht wol mei dat de leden it yn it algemien goed hiene. Ekonomyske motiven sille dan nei alle gedachten ek net mei laat hawwe ta de evakuaasje yn 1853 en 1854.

Âld Gereformeerde tsjerke mei yngong Formoanjestege

Kontakten mei oare gemeenten

Yn earste ynstânsje wie der noch al wat kontakt mei de gemeente yn Kollum; de Balkster menisten waarden sels wol neamd it Piter Jeltsjefolk, nei de Kollumer foarman Piter Jeltsjes. Nei spul oer in stik lân (neat minsklekins wie ek har frjemd) bekuolle de ferhâlding lykwols. Lang wie der noch kontakt mei lyktinkende gemeenten op it

Amelân, yn Giethoorn en Aalsmeer úteinlik bleau der allinnich mar it kontakt mei Aalsmeer oer. Obe Johannes Smit helle yn syn deiboek hjir geregeld foarbylden fan oan. Wy nimme der ien fan oer.

'1822. Den 17 Augustus zijn van Aalsmeer uit Holland hier te Balk aangekomen 's morgens ongeveer 8 uur 6 volwassende manspersonen 2 Jongens en 2 vrouwenpersonen, volgens ouder gewoonte, die met ons in een Gelove stonden van over lange Jaren. Een leeraar daarbij zijnde genaamt Arent Freerks heeft des anderen daags, (des Zondags) het Woord gedaan, zijn tekst heeft geweest Hand. 17 vs. 30,31. Zij zijn deselven avond weer vertrokken ongeveer half zes.'

Opperflakkich sil der ek kontakt west hawwe mei leden fan it s.n. "Zwavelstokkengeloof", wêrfan de leden gemeenten hiene yn Zwijndrecht en Mijdrecht. Obe Johannes hat hjir ek in oantekening fan.

Rútsje fan de âlde Formoanje

Ban en mijing

Lykas sein, foarme de gemeente in sletten mienskip. Yntree kaam eins allinne mar út berte fan bûten út naam men frijwol gjin nije leden oan. Sa is der in gefal bekend fan in potskipper út Giethoorn, dy't mei frou en pleechdochter ornaris oerwinterde yn Balk en dêr troude de earetsjinsten meimakke. Se woene har graach oanslute by de gemeente en de dochter woe graach doopt wurde - mar it gong net troch.

Utskrasse as lid kaam eins allinne mar foar by ferhuzing, ban en ferstjerren. De ban waard û.o. útsprutsen by in mingd houlik. Hjirfan waard b.g. Rinke Baukes Baukema de dupe, dy't nei de dea fan syn jong ferstoarne frou Aafke Rinkes Smit troude mei in sekere "Rintje" - lid fan in oare tsjerke. It ledeboek seit der it folgjende fan:

'Wegens kerkelijke tucht van de gemeente afgescheiden (ten gevolge van een gemengd huwelijk) door Obe Johannes Smit.'

Deselde Obe Johannes helle yn syn deiboek it gefal oan fan in winkelman en syn frou dy't har skuldich makke hiene oan heling. Ek hja waarden, hoewol tydlik, yn de ban dien.

Fan de leden

It ledetal fan de gemeente fan de Fine Menisten hat nea grut west. Doch wiksele it noch al wat mei de jierren. Sa moatte der yn 1720 70 leden west ha; yn 1763 wie it werom rûn nei 10! Hie der in besmetlike sykte west? it bliuwt rieden.

Yn de 19-de ieu, oant de grutte úttocht yn de jierren fyftich, wie it ledetal frij stabyl: it siet tusken de 30 en 35. Obe Smit jout yn syn deiboek fan de measte jierren it ledetal op, hy neamt dêrby ek de noch net doopte húsgenoaten. Sa fan:

'1825. Onze gemeente heeft tegenwoordig (of op 't einde van dit jaar) in haar begrepen 35 leden waar van 33 aan elkander getrouwd zijn. 2 Wedunaars 2 Weduwen 2 Knechten en 3 Maagden. En soo veel als 'k weet zijn er 44 Kinderen der Leden die niet aan ons Gemeente zijn: 24 Zonen en 20 Dochters. Dat is te zamen 79 Zielen. 4 minder als in 't voorleden jaar.' Mei "knechten" sil jongkeardels bedoeld wêze; it is hjir grif in frisisme.

Sydmuorre

Mei it âlder wurden giet Obe wat koarter om 'e hoeke mei syn meidielingen. Sa skriuwt er yn 1834 nei it neamen fan in dopeling:

'Zoo dat het getal der Leden van ons Gemeente is op het einde van dit Jaar 34 Leden, 14 Mansperzonen en 20 Vrouwspersonen.'

It ledeboek hat as âldste jiertal 1766; doe waard Haitje Hantjes doopt. It jout dus noch ynformaasje fan de gemeente foardat (yn 1811) achternammen ferplicht waarden.

Fan dy tiid ôf komme wy hieltyd deselde achternammen tsjin:

Haitjema, Rijstra, Smit, Symensma, Visser. Trouwerijen hie men almeast tusken leden fan dizze famyljes. Ommers, houliken mei oarstinkenden waarden net tastien. Gefaar foar ynteelt wie der fansels wol; foarbylden hjirfan binne my net bekend.

Yn syn skôging oer de âlde meniste gemeente giet ds. Carl Brüsewitz (hy tsjinne de tsjintwurdige gemeente fan 1943 oant 1946) djipper yn op in húshâlding dy't in grutte rol spile yn it gemeentelibben foar de grutte úttocht: de húshâlding fan Johannes Obes Smit. Hy libbe fan 1763 - 1828. Johannes Obes wie smid yn ferskillende plakken, mar hy bleau de gemeente yn Balk trou en úteinlik sette hy him dêr ek nei wenjen. Syn seis bern krigen as se seis jier wiene in oantekenboek, in boek om teksten, lieten, ensfh. yn op te skriuwen. Soan Obe hat dat as bern ek dien; letter hat er der dus in deiboek fan makke. De oare soan fan Johannes, Ruurd, wie ien fan de pioniers fan de emigraasje, wêr't wy it no even oer ha moatte.

Jan Zantema, Balk

[Dit artikel wordt in het volgende nummer voortgezet. Verteld zal worden hoe de Fine Menisten naar Amerika emigreerden en een bewaard gebleven brief van een van hen, geschreven vanuit Liverpool in 1854, wordt daarbij gepubliceerd.]

Een bezoek aan de Mirdumerklif in 1930

Over Gaasterland zijn in de loop der tijd heel wat reisimpressies verschenen. Denk maar aan het dagboek dat de schrijver Jacob van Lennep bijhield van de voetreis die hij samen met zijn vriend Dirk van Hogendorp in 1823 maakte. Bekend zijn ook de lyrische beschrijvingen van de predikant Jacobus Craandijk uit 1881 en de verslagen van de journalist Jacob Hepkema uit het begin van de vorige eeuw. Men leze het hoofdstuk ‘Gaasterland te voet’, dat Bauke Boersma schreef in het boek ‘Gaasterland. Eeuwenoud land tussen Mar en Klif.’

Een bekend bezoeker van Gaasterland die in dat boek niet wordt genoemd, is Nicolaas Jan Waringa. Hij leefde van 1878 tot 1972 en schreef veel over plantkunde, folklore en historische onderwerpen. Waringa was Leeuwarder van geboorte en archivist van beroep. In de jaren dertig schreef hij in de Leeuwarder Courant een lange serie over Friesland onder de titel ‘Tussen Flie en Lauwers’. Maar ook buiten de provincie wist hij zijn bijdragen geplaatst te krijgen. Zo stuitte ik op een zeer fraaie beschrijving van een bezoek aan Gaasterland, die in 1930 werd afgedrukt in het Haagse dagblad ‘Het Vaderland.’ Waringa schreef daarin onder het pseudoniem ‘de Stoppelaar’ over zijn belevenissen.

‘Bij Oude-Mirdum verlieten wij den auto om langs een zandweg zeewaarts te wandelen. Fijn bloeiden hier langs den weg in overvloed nog de kleine driekleurige viooltjes. Na een kuiertje van een klein half uur bereikten we het laatste hek dat den toegang ontsloot tot de groote groene hoogte van het Marder klif, een van de hoogten van Gaasterland met het Roode en Mirnserklif, het Bakhuister, Hemelumer en Koudumer hoog.

Het Roode klif is het bekendst, omdat daarover de weg liep van Starum (Stavoren) naar Gaasterland, terwijl het Mirnser en Mirdumermeer afzijdig van den heerweg liggen. In oude kronieken wordt dan ook herhaaldelijk het Cliffus ruber (rood klif) genoemd en was het ’t toneel van ’t geweldig spel der natuurkrachten, sloegen er reusachtige vlammen uit omhoog, waaruit zelfs een draak opsteeg, die over den laaienden vuurgloed zweefde. De latijnsche kroniek van Hamconius (Martinus Hamconius, katholiek en koningsgezind Fries geschiedschrijver, ca. 1550-1620, JdR) heeft een plaatje waar op den voorgrond staat: Ascon, ‘dux Frisiae Primus’, met een vreedswijg in de hand, en achter hem slaan de vlammen en sulfurdampen uit het roode klif, waarboven de kruistaartige draak fladdert.

Het Mirdumerklif was bij ons bezoek zeer rustig. De veelbewogen historie had zich in stil verstarde lijnen neergelegd om zijn hoogte. Vreedzaam graasden een paar koeien, kalm kabbelde de zee met blanke en zilveren rimpels, we lieten ons bij de steile neerglijden en stonden op het smalle, met steenen bezaaide strand. Een paar mooie brokken vuursteen raapten we op. Van plantengroei bespeurden we weinig; het scheen of er enkel steenen groeiden van allerlei vorm en kleur. Een stuk of wat meeuwen

deinden op de golfjes, dichterbij krabbelden enkele krabben in het ondiepe water, wijd lag de zee.

Hoog stond de zonnige hemel er boven. Achterom rees de bruine, grijze uitgebeten, uitgevreten, door de zee afgeknaagde wand van het klif met bovenin de gaten van de oeverzwaluwen. Een kostelijke nestplaats voor de zandzwaafjes! Ze waren er niet meer, maar ik zag ze voor me, die zandkleurige wit gebuikte zwierders met hun bruin keelbandje, zag ze met de pootjes het zand wegwerken om de meterlange gang te graven, aan welks einde het nestoventje, uit stroo en halmen opgebouwd, met veertjes en ander zacht materiaal gevoerd, voor de blanke eitjes en de kleine zwaluwtjes.

Ik hoorde hun gezwatel, hun tjser-geroep, als zij uitzwaaiden over de zee en over het hoge klif. De jongen waren uitgevlogen. Donker gaapten de gaten in het roode klifzand. Het montere, opgewekte kolonieleven van nestbouwen en jongen verzorgen, was voorbij, maar elk oogenblik dacht ge een leuk kopje uit een der gaten te zien verschijnen, of over de zee een troepje van die internationale luchtschippers aanwieken. Fijn lag het in een holte van den wand in het warme zand. Over onze hoofden woei de wind naar zee, zoodat we in de luwte waren gebed. De zon flikkerde op het water, op het zand, de zee zong haar lied, stil mat zich de kustlijn uit, alles lag te dromen, onwezenlijk haast zweefde af en toe een meeuw over.

SSSSSS! ruischte aldoor de zee, suizelde de wind over ons heen. Haast vanzelf vielen de oogen toe; je moest je inspannen om niet in te dutten. Als remedie hiertegen ben ik wat gaan gluren over Gaasterlands kaart. Links in de verte, de zeedijk, die over ’t ‘hondenest’ en den Zandvoorter hoek voerde naar Tacozijl, rechts het pad naar ’t Mirnserklif en Stavoren, achter ons het ruige heuvelland, het land van de gaasten, en nog hooger op de Fluessen en het Slotermeer, een kostelijk brok natuur, een stuk van mooi Friesland, waarin wij dien dag een paar stappen hadden gezet.

Van de kaart glijdt mijn oog langs den steilen wand, waartegen wij rusten. Opgebouwd uit verschillende lagen van teelaarde, grijs en bruin zand, grijs en rood leem vertelt hij een lange geschiedenis van wording, een historie van warmte en koude, van tropisch klimaat en barren ijstijd.

Nu breken de golven van de Zuiderzee tegen de palen van de zeekering, rijst het Marder klif als een monument uit verre tijden.’

Tot zover deze impressie van Gaasterlands schoon, nu meer dan driekwart eeuw geleden, opgetekend door Nicolaas Jan Waringa, alias de Stoppelaar. De zon begint al te zakken, als hij besluit huiswaarts te keren. Onderweg, bij Hommerts en Jutrijp, ziet hij hoe de boeren op het land de koeien zitten te melken, terwijl boerenknechts te paard terugkeren van de volksspelen welke die dag in Jutrijp zijn gehouden. ‘Voor burgermansbedtijd reden we onze veste weer binnen, blier út – blier thús’.

Jan de Roos

Een archeologische vondst

In Maart 1999 fietste ik op en zondagmiddag in Warns langs het Kampens Paed. Er was een woning in aanbouw, de fundering was al gelegd, en altijd alert op dit soort activiteiten stapte ik van de fiets en bekeek zorgvuldig de verstoringen in de grond. Temeer nieuwsgierig omdat ik wist dat deze plek eeuwenlang onaangeroerd was gebleven. Niemand had hier ooit een schop in de grond gezet.

Dat was ook te zien aan de grondstructuur: een dikke laag kleileem met daarboven een humuslaag, waarin zich kleine stukjes aardewerk bevonden, waaruit ik in dit geval misschien een tijdsindeling zou kunnen halen.

Maar mijn aandacht werd onmiddellijk getrokken door een stuk bol aardewerk, dat een halve meter lager in het talud van de afgraving aan de oppervlakte was gekomen. Ik begreep dat er weinig tijd was, maandag zouden de bouwvakkers weer aan het werk gaan. Eigenlijk was ik al te laat. Dit was vermoedelijk nog over van wat vóór de bouw een interessante schervenrijke plek moest zijn geweest.

Ik had gelukkig mijn schepje bij me en verwijderde voorzichtig de grond om het aardewerk. Ik zag meteen dat er iets bijzonders lag: een vrij grote, diepe kogelvormige pot. Weliswaar ontbrak er een groot stuk uit de bolling, maar toch was de vorm goed intact gebleven.

Ik maakte ter plekke foto's, maar toen ik de pot optilde en naast de bouwplaats neerzette, viel hij tot mijn schrik uit elkaar. De pot bleek gevuld met modder met daarin een zware steen en was bezweken onder zijn eigen gewicht.

Ik zat verbijsterd naast de scherven. Wat nu? Er zat niets anders op dan alle brokken heel zorgvuldig te verzamelen. Thuis spoelde ik de scherven en liet ze drogen. Oude resten moeten als het ware wennen aan het klimaat boven de grond.

Daarna begon een lastige restauratie, eigenlijk de moeilijkste, die ik tot nu toe onder handen heb gehad. Ik deed er lang over, de hele winter. De scherven waren heel broos, en de kogelvorm lastig te reconstrueren. De pot viel nog een paar keer uit elkaar.

Toen hij eindelijk af was, zag je de structuur: de pot is gedraaid en op de huid zijn de vingerafdrukken van de pottenbakker te zien. Zo'n detail ontdekken is altijd bijzonder. Eeuwen vallen weg en je voelt je opgenomen in de geschiedenis.

De steen, die de pot bij het uitgraven uit elkaar deed vallen, bleek een maalsteen te zijn; een steen waarmee graan fijngewreven werd, een soort vijzelsteen.

De vorm van de pot, de soort scherf en de structuur wijzen erop dat hij afkomstig is uit de 13e eeuw en diende als voorraadpot. Dat concludeer je omdat je andere potten kent uit die periode en dus kan vergelijken. In het depot van het Fries Museum worden onder andere dergelijke artefacten uit de 13e eeuw bewaard.

De pot heeft een plaats gekregen in museum 'Het Bakkerswinkeltje' in Molkwerum tussen vele andere archeologische vondsten uit de streek.

Auke Bult.

Verhuizing bibliotheek Balk.

De bibliotheek in Balk gaat verhuizen. De in 1965 gebouwde ruimte aan de Bogermanstraat is te klein en voldoet niet meer aan de eisen van deze tijd. De nieuwe locatie is op de hoek van de Dubbelstraat en de Lytse Side. Hiervoor wordt een deel van het gemeentehuis verbouwd.

Hoek Dubbelstraat en Lytse Side

Vlak bij deze plek heeft naar men zegt de balk over de Luts gelegen, 'de balke fan Balk'. Handelaren uit Sneek verkochten in de middeleeuwen hier hun waren op een wekelijkse markt. Bij een markt hoort ook een drinklokaal en herberg. Deze werd gebouwd op de plek waar straks de bibliotheek komt. In het florenkohier van 1700 wordt de herberg als volgt omschreven: 'De herbergyers huysinge op de hoek van de Dubbelstraet binnen Balk daer de Windhondt uythangt' Secretaris Colde was eigenaar van deze herberg. (bron:hisgis.nl)

Uiterst links de herberg op de hoek van de Dubbelstraat rond 1785 naar een waterverftekening van Jan Bulthuis

Rond 1800 koopt Gerrit Thijsses Bosman (1762-1842) de herberg die toen 'De Roskam'

heette. In een advertentie in de Leeuwarder Courant van 8 augustus 1828 wordt de herberg weer te koop aangeboden en omschreven als: 'Eene wel ter nering staande huizinge, waarin sedert onheugelijken tijd ..... met het beste succes Herberg is gehouden'. Sybren Aukes Dooper (1795-1876) is de gelukkige koper en zal tot zijn dood in 1876 hier wonen. De Dubbelstraat is in die tijd regelmatig het decor voor de harddraverijen georganiseerd door logementhouder Dooper. Zoon Johannes neemt halverwege de 19^e eeuw de zaak van zijn vader over.

In 1877 koopt de Grietenij Gaasterland de herberg en de naastgelegen winkel aan de Dubbelstraat van de familie Dooper. Ze laat op deze plek een post- en telegraafkantoor met bovenwoning en een boterwaag met een zaal en woning daarboven bouwen. Het geheel is ontworpen door de Leeuwarder architect Jacob Izaaks Douma en gebouwd door timmerman Pieter Folkerts Postma uit Woudsend voor f 22097,-. Van dit gebouw staan alleen nog de gevels van het postkantoor, dat tot 1974 als zodanig in gebruik is geweest. Toen verhuisde het kantoor naar een nieuw pand aan de overzijde van de

De gevel aan de Lytse Side.

Dubbelstraat. Inmiddels zijn de loketten van dat kantoor ook al weer gesloten. Sinds 1998 is er een postloket in de Bruna winkel aan de van Swinderenstraat. Alleen de ruimte voor de bestellers aan de Dubbelstraat is nog in gebruik.

Van 1878 tot rond 1960 is de woning boven het postkantoor bewoond geweest door de directeur van het postkantoor en zijn gezin. Dat zijn er 14 gezinnen geweest, vaak niet langer dan een periode van 5 jaar. De kortste was J.J. Noteman die in 1916 drieëneenhalve maand directeur was.

Op 1 september 1850 werd er een hulppostkantoor in Balk geopend. De postdienst was in die periode veelal gevestigd in het huis van degene die belast was met de postzaken. Vaak als bijbaan naast een winkel. Kwam er een nieuwe kantoorhouder dan verhuisde de postdienst naar de woning van die nieuwe functionaris. Kantoorhouder rond 1850 in Balk, ook wel brievingaarder genoemd, was Marinus de Blocq van Scheltinga (1811-1902). Waar zijn winkel was in Balk is nog niet bekend. Zijn zoon, Daniël de Blocq van Scheltinga (1849-1894), werd brievenbode.

De Boterwaag is ongeveer 20 jaar in gebruik geweest in zijn oorspronkelijke vorm. Niet alleen de “Botervereniging Balk” en “Botervereniging Frisia” maakten gebruik van de waag. Handelaren in koehuiden (Bijvoets), kalvervellen (Herre Boake de Boer), wol (Rinkema), kaas (Tjibbe Sloterdijk), leer (Sietse Eiling) maakten ook gebruik van de waag in Balk.

In 1898 wordt de waagruimte grotendeels omgebouwd tot paardenstal en stalling voor de rijtuigen van de gasten van het logement boven de waag. De zaal boven de waag, hotel Gaasterland, wordt tot 1892 gepacht door Johannes Dooper. Daarna zijn er tot de sloop in 1916 een groot aantal logementhouders werkzaam geweest: Fokke Alles Wijnemga, Pieter Foppes Schram (1867-1937), Jan Rijpkema, S. Kingma, J. Pelsma en Harmen Jacobs Poppes.

Pieter Foppes Schram heeft het gastheer zijn geleerd van zijn vader Foppe Eelkes Schram (1836-1916). Foppe Schram had een logement (1876-1899) aan de Harichsterzijde te Balk en organiseerde regelmatig een diversiteit aan activiteiten. In 1878 was de Perzische goochelaar Stot-tai op bezoek in Balk, in 1890 werd een wielervedstrijd en in 1893 een heuse ringrijderij met vélocipèdes georganiseerd door Foppe Schram. Pieter Foppes Schram vertrekt in 1899 uit Balk en begint als logementhouder in de Gekroonde Leeuw te Arum. In 1908 gaat Pieter Schram naar Sneek en koopt hotel Feikema aan de Parkstraat alwaar hij tegenover zijn herberg in 1923 een garagebedrijf begint. Later is dit garage Osinga.

In 1916 laat Johannes Wagenmakers op de plek van Hotel Gaasterland een woning bouwen door Thijs Johannes van Hout timmerman te Balk. Later woont hier o.a. familie de Jong. In 1989 is deze woning gesloopt om plaats te maken voor de uitbreiding van het gemeentehuis.

Naast de winkel verder de Dubbelstraat in stond eertijds ook een herberg. Eigenaar in 1700 was Foekjen Hanses. Omschrijving van de herberg in het floreenkohier : Herbergiershuysinge aen de noordoostzijde van de Dubbelstraet binnen Balk, waer de haes uythangt. (bron: www.hisgis.nl)

Rond 1830 staat hier logement “De Zon”. Rond 1827 koopt Johannes Annes Schaafsma (1795-1861) de herberg en zal tot zijn dood in 1861 hier de scepter zwaaien. In de Leeuwarder Courant van 1 oktober 1861 wordt het pand voor de verkoop als volgt omschreven: ‘ Huizinge voorzien van 2 ruime Kamers aan de Straat waarvan eene tot tapkamer gebezigd wordende, waarachter eene Woonkamer of Keuken, een Kamertje bij de trap en eene grote Bovenkamer, verder 3 kelders en vele andere gerijfelikheden’. De in Bolsward geboren en getogen Hieltje Sjoerds Ypma (1831-1887) koopt het pand. In 1867 neemt zijn broer Eeltje Sjoerds Ypma (1819-1893) orgelbouwer te Bolsward de zaak over. Hij verpacht de herberg aan de uit Leeuwarden afkomstige Pieter van der Vliet (1829-1892). In 1892 komen Pieter van der Vliet en zijn vrouw IJmkje van der Laan vlak na elkaar te overlijden. Hun toen 19 jarige zoon Jan was genoodzaakt om de zaak van zijn ouders over te nemen. Dit was geen succes. Hij raakte aan de

drank verslaafd en werd opgenomen in het sanatorium voor dronkzuchtigen Hoog Hullen te Eelde. Het door zijn vader geleende geld, een bedrag van f 3500,- , van de toenmalige burgemeester van Gaasterland jonkheer Jan Hendrik Frans Karel van Swinderen, tevens lid van de Eerste Kamer, kon Jan van der Vliet niet meer terug betalen. Hij ging in 1898 failliet en het logement werd verkocht aan gemeenteraadslid mr. Poppe Sikkes Poppes.

Deze liet het gebouw slopen en op dezelfde plaats verrees een woning waarvan een groot deel nog intact is. Mr. C.J. Tromp en later notaris L.K. van Giffen werkten en woonden op deze plek. In 1949 kocht de gemeente Gaasterland de woning en werd het omgebouwd tot secretarie. Het schuin aan de overzijde van de straat gelegen oude Raadhuis was veel te klein geworden voor het groeiende aantal ambtenaren. Bij de uitbreiding en verbouwing van het gemeentehuis in 1989 werd de oude notariswoning onderdeel van het nieuwe gemeentehuis en nu zal op de begane grond een deel van de bibliotheek komen.

Op de voorgrond het post- en telegraafkantoor, links hotel Gaasterland met de boterwaag en rechts is nog net een klein stukje te zien van het logement van Jan van der Vliet. Waarschijnlijk is de foto rond 1890 genomen.

Oproep!

Dit verhaal is niet compleet. Op mijn website www.langsdeluts.nl staan meer feiten, maar nog niet alles. Er is natuurlijk meer te vertellen over hoe het ging op het postkantoor, of in Hotel Gaasterland. Misschien heeft er nog iemand een zilveren asbak staan die als prijs is gewonnen bij een harddraverij in de Dubbelstraat.

Weet u iets interessants of hebt u een voorwerp, een foto van deze historische plaats of van de mensen die er werkten, neem dan contact op met de redactie van dit blad of met de schrijver van dit artikel.

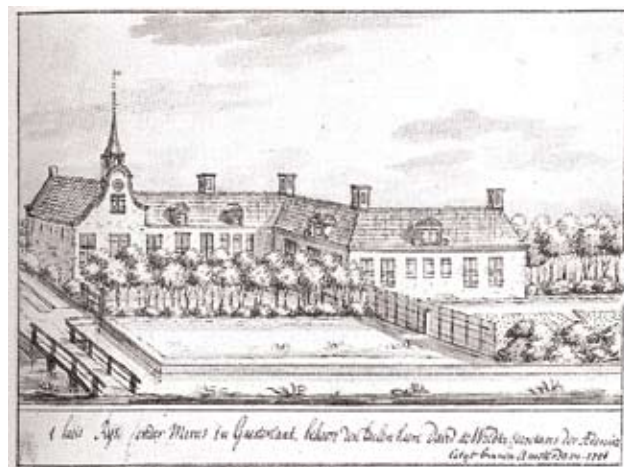
Johan Groenewoud, Balk

info@langsdeluts.nl

De nieuwe/oude Tuinen van Slot Rijs.

Sinds juli is er een begin gemaakt met de aanleg van de tuinen van Slot Rijs. De grachten zijn rondom het terrein gegraven. Veel grond is verplaatst. Vanaf de Mientwei zijn de grote bergen grond goed te zien, evenals een verhoging links achter in het terrein. De verhoging is bedoeld om wat reliëf aan te brengen. Dat zal op verschillende plaatsen in het terrein gebeuren. Later komen er wandelpaden omheen en zullen de glooiende verhogingen beplant worden. Tot zover de ontwikkelingen van de tuinen van Slot Rijs. We houden U op de hoogte.

Rietje Smit.

“ t huis Rijs onder Mirns in Geasterlant “ door Jacobus Stellingwerf, 1721

Auke Bult, bekend amateur-archeoloog in Zuidwest Friesland, trof tijdens het graafwerk voor de herinrichting van de tuin van Slot Rijs de fundamente aan van een van de bruggen, die eens het bos en het huis verbond. Het gaat om het stenen bruggetje over de slotgracht in het verlengde van de bomenrij, afgebeeld op de pentekening van Stellingwerf.

Auke Bult vond in de grond van het terrein ook resten uit verschillende eeuwen. Van systematisch onderzoek kon door de graafwerkzaamheden echter geen sprake zijn. Hij laat hier zien wat je aan kan treffen op een plek met zo'n veelbewogen verleden.

1. Potscherven van steengoed, 14e eeuw.
2. Allerlei fragmenten: metaal, vensterglas, daklei, leer, Chinees porcelein, flessenhals en flessenbodems, aardewerk, 17e eeuw.
3. Drankflessen met een diepe ziel, 18e eeuw.
4. Flessen met in het glas gegoten opschriften. De derde van links bevatte een medicijn voor paarden, begin 20e eeuw.
5. Limonadeflesjes uit de jaren '60 van de twintigste eeuw met opgespoten etiketten. Waren ze van papier geweest, dan waren ze allang verdwenen. De vrolijke flesjes herinneren eraan dat Hotel Jans toen het uitgaanscentrum van de jeugd was.

De eigenaressen van Huize Rijs.

In de 19de eeuw waren er drie heren uit de familie Van Swinderen die de functie van burgemeester van Gaasterland bekleedden. Zij waren de bezitters van enorme hoeveelheden hectares grond, boerderijen en huizen. Maar er was één iets dat zij niet in bezit hadden, namelijk het grootste en belangrijkste huis van zuidwest Friesland: “Huize Rijs”.

Huize Rijs, kort voor de verkoop en sloop in 1937

Voordat het ongeveer 100 jaar oude jachtslot te Rijs, dat ooit in opdracht van de familie De Wildt was gebouwd in 1847 werd afgebroken, was jkvr. Constantia Johanna Rengers de eigenaresse. Zij trouwde in 1834 met jhr. Gerard Regnier Gerlacijs van Swinderen maar omdat hun bezittingen gescheiden bleven vanwege de huwelijksvoorwaarden bleef zij de eigenares van het oude jachtslot. Uiteraard ging jhr. Gerard Regnier bij zijn vrouw in het jachtslot wonen en kreeg hij het vruchtgebruik van haar uitgestrekte landerijen.

Nu de eigendommen van de familie Van Swinderen en die van de familie Rengers waren samengevoegd kreeg het jonge echtpaar grote delen van Gaasterland in hun bezit. Het oude jachtslot werd niet meer representatief genoeg gevonden zodat men besloot om het af te breken. Op de plek van het afgebroken jachtslot kwam nu een groter en deftiger landhuis te staan dat de naam “Huize Rijs” kreeg maar in de volksmond meestal “het Slot” werd genoemd. Wie van de beide echtelieden verantwoordelijk was voor de kosten van het nieuwe “slot” is niet bekend. Wel was duidelijk dat geld geen rol speelde, want naast het hoofdgebouw dat 22 kamers telde, kwam een bijgebouw dat ondermeer kamers bevatte voor dienstmeiden en knechten, en het kreeg ook een inpandige rijtuigstalling.

Na het overlijden van jkvr. Constantia Rengers bleek haar dochter jkvr. Quirina Jacoba Johanna (op dat moment 23 jaar oud) “Huize Rijs” te hebben geërfd.

Jkvr. Quirina Jacoba bleef ongehuwd, werd op latere leeftijd langdurig ziek en zou tot aan haar overlijden op 9 juli 1888 in dit huis blijven wonen. Haar vermogen was tijdens haar leven al steeds beheerd door haar broer jhr. Jan Hendrik, die veel van haar bezit omzette in crediethypotheeken om over voldoende geld te beschikken waarmee hij weer obligaties aan derden kon verstrekken. Na haar overlijden werden grote legaten uitgedeeld aan de kerken in Gaasterland en aan liefdadigheidsgestichten en genootschappen. Jkvr. Quirina Jacoba had op haar beurt weer bij testament bepaald dat “Huize Rijs” zou worden geërfd door de twee dochters van haar broer jhr. Jan Hendrik. Toen zij overleed waren haar beide nichtjes, Johanna Constantia Jacoba en Quirina Jacoba Johanna respectievelijk 17 jaar en 12 jaar oud. Ook deze beide vrouwen bleven ongehuwd en hadden bij notariële akten laten vastleggen dat hun eigendommen bij overlijden zouden overgaan naar de langstlevende.

Beide freules stonden hoog in aanzien bij de Gaasterlandse bevolking en in 1934 vierden zij met die bevolking het feit dat 100 jaar geleden de eerste Van Swinderen inwoner van Gaasterland was geworden. Kort daarna overleed freule Johanna Constantia aan een familiewaal, namelijk hartzwakte. Freule Quirina Jacoba bleef alleen achter in het enorme huis. Ze wilde er een kindertehuis stichten maar die plannen mislukten. Daarna vatte ze het plan op om het dan maar te verkopen. In september 1936 zou voorafgaand aan een boelgoed de verkoping plaats vinden, want ze wilde een nieuw huis laten bouwen dat wat meer aan de eisen van de moderne tijd voldeed. Uiteindelijk werd “Huize Rijs” voor maar f. 4815,- op afbraak verkocht en werd het, na honderd jaar steeds in bezit van vrouwelijke leden van de Van Swinderen familie te zijn geweest, afgebroken.....

De bedoeling van jkvr. Quirina Jacoba was om na de sloop het terrein te bestemmen voor haar nieuw te bouwen huis, maar dit werd door de gemeente niet toegestaan. Wel kreeg zij toestemming om aan de noordwestzijde van het terrein een huis te bouwen. Op 1 oktober 1937 kon ze haar nieuwe huis betrekken en dit feit werd op plechtige wijze met medewerking van drie Gaasterlandse muziekcorspsen gevierd.

Sieger Rodenhuis

Zoekplaatje

Op de vraag wie er staan op deze schoolfoto van de Mulo in Balk kwamen geen reacties. In plaats van een nieuw zoekplaatje kunt U reageren op het artikel van Johan Groenewoud in dit nummer.

Een lezing door Auke Bult over archeologie in Gaasterland.

Het Histoarysk Wurkferbân heeft verschillende werkgroepen en één daarvan is de werkgroep archeologie, die dit jaar van start gegaan is. Dat er veel belangstelling voor archeologie is, bleek uit de grote opkomst voor de lezing van 12 november jl. over dit onderwerp in Mar & Klif. De lezing werd gehouden door dhr. Auke Bult uit Molkwerum en voor een uitverkocht huis en een bomvolle zaal maakte hij ons deelgenoot van zijn ervaringen met de geschiedenis van de streek tussen Oudemirdum en Hindeloopen en de vondsten die hij daar in de loop der jaren gedaan heeft.

Auke Bult is al meer dan 20 jaar een enthousiast amateur archeoloog en als er ergens in zijn buurt grond ontwikkeld wordt of riolering wordt aangelegd is hij erbij om zo'n terrein te onderzoeken op historische overblijfselen. Soms brengen de vondsten die hij dan doet weken van gepuzzel met zich mee; niet alleen om de potscherven passend in elkaar te lijmen (altijd met velpon!), maar ook om te herkomst te achterhalen. De lezing was dan ook een mengeling van geschiedkundige feiten en gedane vondsten. Oude, nog steeds bestaande paden en boomwallen zijn even zo goed archeologische vondsten, die herinneren aan de tijd van weleer. En dan gaan we soms heel ver terug in de tijd. Zoals bij het steenkistgraf dat terug gevonden werd in het Rijsterbos en dat dateert uit 2.000 voor Chr. Of de potscherven uit de 11e en 12e eeuw, die door het graaf van dassen tevoorschijn kwamen op de Marderhoek.

Zelfs namen kunnen nog herinneren aan voorvallen uit de geschiedenis. Zoals 'De Ferkearde Wei' bij Warns, waar de Hollanders na een aanval in 1345 (de Slag bij Warns) op de vlucht sloegen voor het ongeregelde verbond van vrije Friezen, de verkeerde weg kozen, en vervolgens in het moeras terecht kwamen. En dat het hier nat kon zijn bewijst nog een geel steentje in de rode toren van Molkwerum, dat aangeeft hoe hoog het water steeg bij de storm van 1825, toen een derde van Friesland onder water stond: 2,5 m!

Bij Warns heeft dhr. Bult zijn interessantste vondsten gedaan, die duiden op een rijke, maar vergeten gemeenschap. 13 putten en aardewerk uit de tijd van de VOC, hierheen gebracht door handeldrijvende schippers. Borden, glaswerk en zelfs Chinese kommetjes van dun porselein uit de 17e eeuw. Langs de sporen van de oorspronkelijke natuurlijke haven van Laaxum, de 17e eeuwse stadsmuur en Zuiderpoort van Stavoren, die ooit stonden op de plek waar nu de sluis is, de opgraving van het 16e eeuwse Blokhuis bij de oude haven aldaar en de resten van een 4000 jaar oud oerbos dat tevoorschijn kwam bij de aanleg van een nieuwbouwwijk in Hindeloopen, voerde Auke Bult ons door de geschiedenis van onze streek. De laatste vondsten deed hij op het terrein waar vroeger het slot van de Van Swinderens stond in Rijs. Wat hij daar vond? Funderingen en stapels lege flessen van rond 1700...

Wist U...

Dat er onder de vloer van de St. Nicolaaskerk in Stavoren 80 grafzerken verborgen liggen?

Dat de 8ste strekdam tussen Molkwerum en Stavoren is opgebouwd uit grafzerken van een 17e eeuwskerkhof uit Molkwerum?

Dat de 10e strekdam het 'kwestiehoofd' genoemd wordt? Omdat er altijd strijd was tussen Molkwerum en Stavoren over wie hier mochten vissen.

Sietske Dijkstra

Werkgroepen

Verschillende werkgroepen verdiepen zich in de Gaasterlandse geschiedenis. Er is heel veel uit te zoeken. Informatiecentrum Mar en Klif beschikt over een omvangrijke collectie historische documentatie. Daarnaast is er natuurlijk ook veel te vinden in het Gemeentearchief in Balk en in de Openbare Bibliotheek.

Hieronder een overzicht van de werkgroepen, met de namen, telefoonnummers en e-mailadressen van de coördinatoren. Donateurs die willen meedoen, kunnen zich bij hen aanmelden.

Inventarisatie en Documentatie

Sietske Dijkstra (0514-602299),
sclinzel@hotmail.com

Beeldmateriaal en Publicaties

Iris Maaskant (0514-602909),
maask@planet.nl

Dorpen en Gehuchten

Jan de Vries (0514-603614),
jdvbalk@hetnet.nl

Visserij en Scheepvaart

Ruud Guys (0514-682120),
rudolfguys@planet.nl

Kunst en Cultuur

Bram de Smit (0514-603918),
smit-wassenaar@kpnplanet.nl

Archeologie

Klaas Vermeulen (0514-522336)

OPROEP

In 2010 is het HWG voornemens om in - en met - Mar en Klif Oudemirdum een expositie te houden over de Tweede Wereldoorlog in Gaasterland en omgeving.

Hiervoor worden enkele werkgroepleden gezocht.

Opgave bij J.G. Vogelzang, Balk (0514-602961), jgvogelzang@home.nl

Het is tijd voor een goede buur.

Als bank heb je je maatschappelijke verantwoordelijkheden. Niet alleen nationaal, ook lokaal. Een prettige samenleving begint nou eenmaal bij u in de straat, om de hoek, in de wijk. Daarom sponsort de Rabobank ook plaatselijke projecten en initiatieven. En dat doen we graag. Het is tenslotte ook onze buurt.

Het is tijd voor de Rabobank.

Rabobank

€ 3,50

Van Viro Gass van 1801 Kennings Rooden woller 1801 maken van Gemeine

100 200 300 400 500 600 700 800 900 1000 1100 1200

Dagtas - 1816 van 15 in van Graaf

D E